

ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKANI

H. SEMİH ÖZMERT'İN AÇIŞ KONUŞMASI

Sayın Cumhurbaşkanımız,

Anayasa Mahkemesi'nin 24. Kuruluş Günü'nü ve «Anayasa Yargısı» konulu bilimsel toplantıyı huzurlarınızla açmaktan onur duyuyorum. Şahsım ve Anayasa Mahkemesi mensupları adına saygılarımı arz ederim efendim.

İzninizle, Sayın Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyelerimize, Başbakan Yardımcımıza, Ana Muhalefet Partisi Başkanına, Yüksek Mahkemeler Başkanlarımıza, Bakanlarımıza ve konuklarımıza bu törene katıldıkları için şükranlarımı sunarım.

Anayasanın koruduğu hak ve hürriyetlerin bir yargı denetiminin teminatı altına alınması için, yıllarca sarf edilen gayretler sonunda kurulan Anayasa Mahkemesi, demokratik parlamenter rejimimizin temel kuruluşlarından biridir. Kırk yılını dolduran çok partili demokratik parlamenter düzenimiz içinde mahkememizin 24 yıldan beri faaliyetini aralıksız sürdürmesi, bu müessesenin milletimize mal olduğunun açık bir kanıtı olarak kabul edilmelidir.

Memnuniyetle ifade edelim ki, mahkememiz Avrupanın kıdemli anayasa mahkemeleri arasında yer almış bulunmaktadır. Bu vesileyle Federal Almanya Anayasa Mahkemesi ile mahkememiz arasındaki ilişkilerden söz etmek isterim.

Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Başkan ve Üyelerinden kurulu bir heyet 1985 yılı Ağustos ayında ülkemize gelmiş ve başkanlığımdaki bir heyet de aynı yılın Kasım ayında iadei ziyarette bulunmuştur. Mahkememizle Avrupa anayasa mahkemeleri arasında başlayan bu yaklaşım, cumhuriyeti korumak için başvurulması zorunlu sayılan olağanüstü yol ve usullerden hızla sıyrılıp, anayasal hukuk düzeninin yeniden kurulmasının bir sonucu olarak kabul edilmelidir.

Anayasa Mahkemesi'nin ulusal yaşamımızda özel bir yeri vardır. Kurulduğu günden beri mahkememizin kararları gerek hukukçularımızın, gerek diğer aydınlarımız ve politikacılarımızın üzerinde en çok ka-

naat beyan ettikleri konuların başında gelmektedir. Hemen belirtelim ki, Anayasa Mahkemesini kabul etmiş diğer devletlerde de benzer bir duruma rastlanmaktadır. Bunun sebeplerinden biri, Anayasa Mahkemesi kararlarının ülkedeki bütün hukuk ve hatta siyasî hayata tesir etmesi, diğeri de, Anayasamızda yer alan kuralların soyut ve son derece genel mahiyette esasları ihtiva etmesi ve bunların çoğu kez içeriğinin tartışmalı kavramlara dayanmasıdır. Anayasamız kurallarına canlılık veren, onlara anlam kazandıran, mahkememizin yorum ve kararlarıdır. Yorumlamada ve uygulamada Anayasamızın metnine dahil olan başlangıç kısmındaki siyasî ve hukukî esaslar temel teşkil etmektedir. Özellikle millî iradenin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun gerekleriyle belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı, kuvvetler ayırımının devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu, hiçbir düşünce ve değerlendirmenin Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının «Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği» esasının Atatürk milliyetçiliği ile ilke ve devrimleri ve medeniyetçiliğinin karşısında koruma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı, her Türk vatandaşının Anayasamızdaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanma hak ve yetkisine sahip olduğu hususları daima göz önünde tutulmalıdır.

Çünkü bu ilkeler Anayasanın getirdiği sistemin yönü ve ruhudur. İlave edelim ki, yukarıda sıraladığımız temel görüş ve ilkeler, Anayasada ayrıca tarif edilip gösterilmediğinden bunların değerlendirilmesinde Anayasa Mahkemesi büyük özen göstermektedir. Anayasa Mahkemesi rejimimizi korumak fonksiyonu yanında, temel hak ve hürriyetleri zedelemeyen, toplumun yenilenme ve gelişme ihtiyaçlarını göz önünde tutan bir yorum düzeni içinde bir normun Anayasaya uygunluğu hakkında son sözü söylemekte ve böylece hukukun üstünlüğünü devlet idaresinde hakim ve amil kılmaktadır. Memleketimizin yetiştirdiği bir büyük hukukçunun belirttiği üzere, temel hak ve hürriyetlerle birlikte devletin korunması için anayasalar ve kanunların tesis ettiği aslî teminatın değeri elbet söz götürmez. Fakat bunlardan da önemli olanı, başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere bütün yargı organlarının fonksiyonlarını ifadaki başarılarıdır. Gerçek teminatın varlığı bu başarıya bağlıdır. Devletimizin bu organlarının başlıca gö-

revi, bir yandan devlet otoritesini saygıya layık güçte tutmak, öte yandan da kişi hak ve hürriyetlerinin bekçiliğini yapmaktır.

Sayın Cumhurbaşkanımız,

Kanunların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi, hukuk devleti açısından büyük önem taşır. Zira Anayasanın korunması, kişisel hak ve hürriyetlerin olduğu kadar, bütün hukuk düzeninin de korunması demektir. Mahkememiz bu görevini yerine getirirken sadece alt normun üst norma şeklen uygunluğuna dayanan şekli bir hukuk devleti kavramına değil, aynı zamanda adalet, kanun karşısında eşitlik ve insan haysiyetine saygı gibi prensipleri gerçekleştirmeye çalışan maddi hukuk devleti kavramını da göz önünde tutmak zorundadır. Mahkememiz Anayasamız kadar, topluma ait olan ya da ona mal edilmesi gereken üstün hukukî değerlere de önem vermektedir.

Bir kararımızda bu esas «devletimiz Anayasanın 2. maddesinde ifade edildiği gibi, bir hukuk devletidir. Kanunlarımızın Anayasanın açık hükümlerinden önce hukukun bilinen ve bütün uygar memleketlerde kabul edilen prensiplerine uygun olması şarttır» şeklinde belirtilmiştir. Bütün bu söylediklerimi özetlersem; mahkememiz demokratik yaşamımızda giderek vazgeçilmez bir yere sahip olmanın şuuru içinde, Atatürk ilke ve devrimlerini korumak, özgürlükçü demokratik düzenin aksamadan sürdürülmesini sağlamak ve ülkemizde hukukun üstünlüğü ilkesine hakim ve amil kılmak için çalışmaktadır.

Burada şu hususu da belirtmekte yarar görüyorum : Mahkememiz şimdiye kadar temel hak ve özgürlüklerin korunması hususuna büyük bir özen göstermiştir. Geçmişte bu konudaki kararlarını büyük ölçüde 1961 Anayasasının 11. maddesinde yer alan «Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz» kuralına dayandırmıştır. 1982 Anayasasının 13. maddesinde ise, «Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz» kuralı öngörülmüştür. Temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunacak her türlü sınırlamanın demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşamayacağı düşünülürse, mahkememizin temel hak ve özgürlüklerin bekçiliği görevini dün olduğu gibi, bugün de sürdüreceği kuşkusuzdur.

Sayın Cumhurbaşkanımız,

İnsan hak ve hürriyetleri dünya milletler ailesinin ortak değerleridir. İnsanlığın geçirdiği uzun ve ıstıraplı evrelerden sonra bugün ulaştığı bu değerlerden vazgeçilemez. Böylece kişi hak ve hürriyetleri

yalnız ulusal bir konu olmaktan çıkmış, evrensel bir boyut ve değer kazanmıştır. Bu itibarla Bulgaristan'daki Türklere karşı, onların temel hak ve hürriyetlerine yöneltilen insanlık dışı baskı ve uygulamalardan duyduğumuz derin üzüntü ve endişeyi burada bir kere daha belirtmek isterim. Utanç verici bu davranışlara karşı tüm dünya uluslarının karşı çıkılması, uygar olmanın ve uluslararası dayanışmanın gereğidir. Bu hususu geçen yılki konuşmamızda değindiğimiz gibi, ulusların uygarlık düzeyini gösteren başlıca ölçü olarak kabul etmekteyiz.

Sayın Cumhurbaşkanımız,

Bu dönemde mahkememizin değerli üyelerinden Sayın Osman Mikdat Kılıç yaş haddi nedeniyle emekliye ayrılmıştır. Anayasa Mahkemesindeki hizmetlerinden dolayı onur belgesi verilecek olan Sayın Kılıç, adli yargıda hâkimlik ve savcılık mesleğinde çalıştıktan sonra Yargıtay üyeliğine seçilmiş, bu arada Yüksek Savcılar Kurulu üyeliğinde de bulunmuştur. Mart 1982'de Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nca Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilen meslektaşımız, fiilen 43 yıl hizmet etmiş. Her kamu görevlisi gibi hâkimlik mesleğine uzun yıllarını verdikten sonra Anayasa ve yasa hükümleriyle belirlenen yaş sınırına ulaşan arkadaşlarımızın emekliye ayrılması doğaldır. Mahkememiz bu muhterem hâkimin birikimlerinden ve gerçekten değerli yaşam tecrübelerinden yoksun kaldığı için üzüntü duymaktadır. Bu vesileyle şu hususu vurgulamakta yarar görüyorum; kişi meslekî bilgilerini yazacağı kitaplar aracılığı ile meslektaşlarına ve kendisinden sonraki kuşaklara iletebilirse de, kişisel olan meslekî deneyimlerinden bu yolla yararlanma olanağı pek azdır. Bunlar ancak kişiye bağlı ve kendilerine özgüdür. Hâkimin meslekî yaşam tecrübeleri onun paha biçilmez hazinesidir. İşte bizler bu değerlerden vakitsiz yoksun kalıyoruz. Emekliye ayrılan sayın üyemiz bütün meslekî yaşamı boyunca ve özellikle Anayasa Mahkemesinde bulunduğu sürede hukukun üstünlüğü ve hukuka bağlı devlet kavramının ülkemizde kök salarak yerleşmesi için gerçekten büyük gayret göstermiştir. Anayasa Mahkemesi, hizmetlerinden dolayı kendilerine teşekkürlerini ve takdirlerini sunuyor ve bundan sonraki yaşamlarında sağlıklı ve mutlu olmalarını diliyor.

Bu mutlu günde Anayasa yargısının Türk hukukuna girmesinde, bu yüce müessesenin kurularak devlet hayatımıza kazandırılmasında emekleri geçenleri, ayrıca Anayasa yargısının gelişmesinde unutulmaz ve çok değerli katkılarda bulunan bütün meslektaşlarımızı şükran duygularıyla anmaktayız.

Burada yaşamlarını yitiren mahkememiz üyelerinin aziz anları önünde saygıyla eğiliyoruz.

Törenimizi ve bilimsel toplantımızı onurlandırdıkları için Sayın Cumhurbaşkanımıza engin saygılarımızı arz ediyoruz.

İzinizle Sayın Cumhurbaşkanımız, mahkememize bu güzel salonu tahsis eden Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Genel Müdürü Sayın Kemal Akkaya'ya ve yardımlarını esirgemeyen Ziraat Bankası mensuplarına teşekkürlerimizi sunarız.